

KAMUSALLAŞAN İSLAM

Görsellerle 1960-1980 Arası Toplumsal Tezahürler

Editör & Küratör

Lütfi Sunar

Görsel Seçimi

Lütfi Sunar, Büşra Bulut, Yusuf Enes Sezgin

Görsel Altı Yazıları

Büşra Bulut & Lütfi Sunar

Bölüm Yazarları

Alev Erkilet, Ammar Kılıç, Ayşen Baylak Güngör,
Büşra Bulut, Lütfi Sunar, Mahmut Hakkı Akın,
Mehmet Erken, Necdet Subaşı, Vahdettin Işık

KAMUSALLAŞAN İSLAM

Görsellerle 1960-1980 Arası Toplumsal Tezahürler

Editör & Küratör : Lütfi Sunar
Bölüm Yazıları : Alev Erkilet, Ammar Kılıç, Ayşen Baylak Güngör, Büşra Bulut, Lütfi Sunar,
Mahmut Hakkı Akın, Mehmet Erken, Necdet Subaşı, Vahdettin Işık
Görsel Seçimi : Lütfi Sunar, Büşra Bulut, Yusuf Enes Sezgin
Görsel Altı Yazıları : Büşra Bulut & Lütfi Sunar

Yayın No : 50

Araştırma Serisi : 24

ISBN : 978-625-7800-38-9

E-ISBN : 978-625-7800-39-6

1. Baskı : Temmuz 2021

Yayın Yönetmeni : Yusuf Temizcan

Yayına Hazırlık : Mehmet Beydemir

Musahhih : Hümeyra Dinçer & Furkan Özkul

Kapak & İç Tasarım : Seyfullah Bayram

© İLEM Yayınları 2021

Tüm yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Baskı ve Cilt

.....

ilem
YAYINLARI

Aziz Mahmut Hüdayi M. Halk C. Türbe Kapısı S. No:13 Üsküdar - İstanbul

Tel: 0216 310 43 18 Faks: 0216 310 43 18

ilem.org.tr/yayinlar - yayin@ilem.org.tr

İLEM Yayınları, İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve Nobel Akademik Yayıncılık ortak markasıdır. Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

KAMUSALLAŞAN İSLAM

Görsellerle 1960-1980 Arası Toplumsal Tezahürler

Editör & Küratör

Lütfi Sunar

Görsel Seçimi

Lütfi Sunar, Büşra Bulut, Yusuf Enes Sezgin

Görsel Altı Yazıları

Büşra Bulut & Lütfi Sunar

Bölüm Yazarları

Alev Erkilet, Ammar Kılıç, Ayşen Baylak Güngör,
Büşra Bulut, Lütfi Sunar, Mahmut Hakkı Akın,
Mehmet Erken, Necdet Subaşı, Vahdettin Işık

Lütfi Sunar

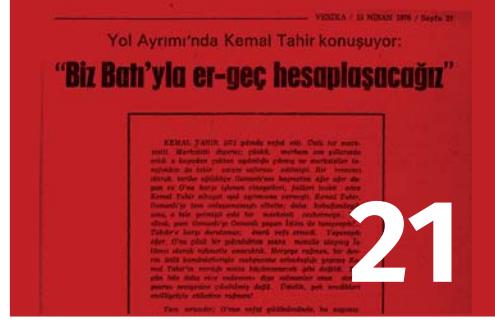
Lisans eğitimini 2002 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Ekonomi bölümlerinde tamamladı. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde “Karl Marx ve Max Weber’in Doğu Toplumlarına Yaklaşımları” başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Sosyolojik teori, sosyoloji tarihi, şarkiyatçılık alanında çalışmalarda bulunan Lütfi Sunar, hâlen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sunar’ın *Marx ve Weber’de Doğu Toplumları*, *Türkiye’de İş Ortaklıkları*, *Marx an Weber on Oriental Societies* ve *Alexis de Tocquevelli: Modern Çağın Çelişkileri Karşısında Bir Düşünür* gibi yayımlanmış çok sayıda telif ve editöryal çalışması bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: BİR DÖNEMİ GÖRSELLER ÜZERİNDEN OKUMAK

Lütfi Sunar

TEMEL KAVRAMLAR VE DÜŞÜNCELER

Vahdettin Işık

SİYASİ TEZAHÜRLER

Mahmut Hakkı Akın

DÜNYA DEĞİŞİRKEN İSLAM BİRLİĞİ

Alev Erkilet

TOPLUMSAL MEŞELER VE DEęİŐİM

Necdet Subaşı

SİVİL OLUŐUMLAR VE KURUMLAŐMALAR

Lütfi Sunar

İSLAM'IN İKTİSADI YÜZLERİ

Ammar Kılıç

YAYIN DÜNYASI: KÜLTÜR VE EDEBİYAT

Ayşen Baylak Güngör

GÜNDELİK YAŐAM

Mehmet Erken

TARİHİ OKUMAK VE YENİDEN YAZMAK

Büşra Bulut

SUNUŞ

Türkiye’de toplumsal ve siyasal tarih İslam’la ve gelenekle çeşitli şekillerde yüzleşme biçimlerini bünyesinde taşır. 1923’ten itibaren giderek ağırlaşan bir baskı ile İslam’ın kamusal tezahürleri kısıtlanmış ve Müslümanlığın görünürlüğü azalmaya başlamıştır. Bu anlamda yaşanan şey genel anlamda İslam’ın alandan el çektirilmesi ve gittikçe bahçe duvarlarının arkasına, evlerin arka odalarına geriletilmesidir. Devlet gücünün kullanılması ile kamusal alanın seküler bir biçimde dizayn edilmesi sonucunda Müslümanlık gittikçe görünürlüğünü kaybetmeye ve perdenin arkasına çekilmeye başlamıştır.

1950’lerden itibaren bu anlamda İslam’ın kamusal alana dönüşüne dair başlangıçlar oluşmuştur. Ancak İslam’a dayalı kamusal, sosyal ve siyasal taleplerin ortaya çıkması ve yüksek sesle dile getirilmesi 1960’lardan itibaren başlar. Dergilerin ve gazetelerin bunda çok önemli bir payı bulunmaktadır. Aslında bu sadece Türkiye’de gerçekleşen değişimlerden dolayı değil Müslüman toplumların bağımsızlıklarını kazanmasıyla da ilişkilidir. Sesi olanın konuşması beklenir. Bu konuşma bazen çatallaşmış bir dile, bazen ima dolu bir gizeme, bazen tepkisel bir hoyratlığa, bazen ütöpik bir haykırışa bazen de geçmişin koridorlarında yankılanan bir sese dönüşür. Bu sesleri takip edebilmenin en iyi yolu görsellikleri okumaktır. Zira çoğu kez bu tarihlerden bize kalan yegâne iz dergilerin sayfaları arasında bize seslenen görsellerdir. Bu bağlamda bu çalışmada görsellerin etrafında bir okuma ve anlama çabası öne çıkmaktadır.

Haberler, çizimler, afişler, karikatürler, ilanlar, reklamlar, başlıklar bize dönemin pek çok meseleye bakışını çok açık bir biçimde gösterirler. Bu görsellerde söylenenler kadar söylenmeyenler de önemlidir. Dolayısıyla diplerde ve arkalarda kalan bu boyutların da ortaya çıkarılması gerekmektedir. Söylenenler kadar söylenmeyenler ve söyleme biçimleri de önemlidir. Bu kitapta bir döneme dair sürekli tekrarlananların ötesine geçip doğrudan birincil kaynaklara yaslanarak yeni bir bakışla dönemin havasını da soluyacak şekilde bir anlatım alanı ve biçimi oluşturulmuştur.

Elinizdeki kitap 2014-2019 yılları arasında İlmi Etüdler Derneğinde (İLEM) yürüttüğümüz İslamcı Dergiler Projesi’nin (İDP) veri tabanına dayanarak gerçekleştiril-

miştir. Altı yıl boyunca devam eden İDP kapsamında 1908'den günümüze 400'den fazla derginin 25 binden fazla sayısı kataloglandı ve büyük bir kısmı dijitalleştirildi. Böylece önemli bir arşiv meydana çıkarılmış oldu. İDP başta İlmî Etüdler Derneği olmak üzere çok sayıda kurumun desteğiyle gerçekleştirilen büyük çaplı bir çalışma olarak benzerlerine örneklik teşkil edecek mahiyette bir proje olarak Çağdaş Türk düşünce tarihini kavramak bakımından çok önemli bir kaynak oluşturdu. Bu kitabın hazırlıklarını yürütürken İDP arşivine dayanarak 1960-1980 arasında yayımlanan dergileri (yaklaşık 500 bin sayfa) tarayıp başlık, karikatür, ilan, reklam, haber, fotoğraf gibi tüm görsel unsurları (yaklaşık 100 bin görseli) etiketledik. Akabinde bu etiketlere göre görselleri tasnif ettik. Bu tasnif neticesinde temaları belirledik. Akabinde temaları kategorize ederek konuları şekillendirdik.

Elimizdeki görselleri üç aşamalı bir şekilde elemelerden geçirerek belirlediğimiz temalara göre aralarında en temsil edici olanları seçmeye çalıştık. Seçimleri yaparken dönemin hissiyatını bütün boyutlarıyla vermek üzere farklı bakış ve yaklaşımları da içermeye özel bir önem verdik. Böylece bu kitabı okuyan birisi 1960'lardan itibaren İslam'ın kamusal alana dönüşünü görsellerin gelişimi üzerinden de okuma imkânına sahip olacaktır.

Elimizdeki eser bir dönemin hikâyesini görseller üzerinden anlatmaktadır. Görsellerle birlikte akan metinler, ilgili bölümde ele alınan meselenin arka planını anlatmaktadır. Görsellerle birlikte okunduğunda bu metinlerin ele aldığı konuların daha derinlikli anlaşılabilirliğini düşünüyoruz. Ayrıca görsellerin altında açıklamalar ve bilgilendirici alt yazılar yer almaktadır. Bu altyazılar da görselin bağlamını kavramak üzere yardımcı olacaktır. Her bir görselin altında ilgili kaynak ve künye bilgisi de yer almaktadır.

1960-1980 arası dönem Türkiye'de üzerinde çok konuşulmakla birlikte hakkında az bilgi sahibi olunan bir dönemdir. Dolayısıyla bu döneme dair özellikle birincil kaynaklardan elde edilecek bilgiler ve bakış açısı çok değerli olacaktır.

Kitabın ismini *Kamusallaşan İslam* olarak belirledik. Bu isim bize bastırılanın geri dönüşünü ve yavaş yavaş belirginleşen bir görünürlük kazanmasını ima ediyor. 1960 sonrasında İslam, devlet, toplum, iktisat ve siyaset konularını ele alan her çalışmanın kamusallaşma ve görünürlük kazanma nosyonlarına başvurması gerekmektedir. Dolayısıyla okuyucunun tezahürleri ve izleri takip etme konusunda dikkatli olması gerekmektedir.

Bu eserin 1960'lardan itibaren kamusal fikriyatın ve eylemin dönüşümünü gösterme konusunda faydalı olacağını umuyorum.